

ARTICLES ESPECIALS

EL XOC CULTURAL DELS IMMIGRANTS A CATALUNYA:
RESULTATS QUALITATIUS

L. GARCIA SEVILLA*, S. JIMENEZ**, C. MUNTANER*, F. BALADA*.

La determinació i la quantificació dels elements que causen pressura (*Stress*, GARCIA i GARAU, en premsa*) en els immigrants no sols és important des dels punts de vista humà, sociològic i polític sinó també des del punt de vista de les ciències de la salut. Efectivament, de fa temps hom sap que els immigrants presenten més trastorns mentals i somàtics que els naturals del país (p.e. TOKER, 1966, MYERS *et al*, 1975, RENDUELES i FRANCO, 1976) o que hi ha unes fortes correlacions entre suïcidi, delinqüència i immigració (BOOR, 1981). Tant és així que l'*American Psychiatric Association* (1968) inclogué en el seu sistema diagnòstic DSM II unes categories reservades per a «individus normals psiquiàtricament però que tanmateix tenen problemes prou greus que justifiquen l'examen per un psiquiatre». Entre aquestes categories es troba la *desadaptació social* aplicable als «individus immersos dins una cultura no familiar (xoc cultural) o dins un conflicte provocat per les lleialtats separades a dues cultures». A l'ICD-9, última versió del sistema classificatori de l'Organització Mundial de la Salut (1978) hi ha una categoria semblant anomenada *Trastorn d'adaptació*, apropiada per als «trastorns... estretament relacionats... amb pressures tals com les desgràcies, la migració o les experiències de separació». A la darrera versió del sistema diagnòstic americà, DSM-III (APA, 1980), si bé existeix la categoria de *Trastorn d'adaptació* (reaccions desadaptades a pressuradors («stressors») psicosocials identificables, reaccions que cesen en retirar-se el pressurador o en aconseguir-se un nou nivell d'adaptació) hom ha reservat un eix diagnòstic, el IV, just per indicar la gravetat dels pressuradors psicosocials. D'aquesta manera hom reconeix explícitament que els pressuradors psicosocials poden desenvolupar o exacerbar qualsevol tipus de trastorn mental. Entre els pressuradors que l'APA recomana de considerar hom troba, òbviament, la immigració.

Els immigrants serien més proclius als trastorns mental i físic a causa de la pressura originada pel canvi de medi que representa la migració i per la necessària adaptació al nou medi. Aquest canvi de medi, en la migració humana, és un canvi fonamentalment cultural, i no físic. Ara bé, el terme «cultura» és un terme de delimitació conflictiva dins les ciències socials. Fugint dels debats i per ésser els nostres objectius ben empírics, entendrem com cultura, d'acord amb BAUGE (1981), un conjunt d'activitats dins una determinada societat que

generen relacions d'equivalència, com són ara parlar el mateix idioma, menjar els mateixos aliments, professar la mateixa religió, etc.

El concepte de «xoc cultural», referit al procés desencadenat per un canvi cultural dràstic, fou introduït per OBERG (1954) tot seguint el model de «stress» (pressura) de SELYE (1950). Però el canvi de cultura és un canvi complex, on són implicades una munió ben diversa de variables. La identificació d'aquestes variables és de suma importància a fi de minvar, en la mesura possible, els efectes pressurats i patògens del xoc cultural. Si bé hi ha una extensa bibliografia sobre aquest tema, són ben pocs els estudis empírics: El «Cultural Readjustment Rating Questionnaire» (CRRQ) de SPRADLEY i PHILLIPS (1972) és un instrument adequat per a l'exploració sistemàtica de les variables pressurades del xoc cultural.

El CRRQ és una escala de 33 *items* elaborats a partir d'informes de persones amb experiència de xoc cultural i de la revisió bibliogràfica de la qüestió. Aquests *items* pretenen abraçar totes les variables culturals. El CRRQ s'administra individualment, demanant al subjecte que valori la readaptació que li cal fer a cada *item* respecte a un *item* patró o d'ancoratge, al qual hom assigna un valor arbitrari (Ng, 1982). D'aquesta manera hom mira de mesurar la intensitat i la duració necessàries per adaptar-se a una diferència cultural, independentment de si el canvi és desitjat o no. De fet, és un procediment psicofísic elaborat per a mesurar magnituds de variables psicosocials percebudes subjectivament (STEVENS, 1966).

L'*item* patró o d'ancoratge usat per SPRADLEY i PHILLIPS (1972) fou el «tipus de menjar». Tanmateix, pensàrem que essent l'objecte del nostre estudi immigrants provinents d'altres bandes de l'estat espanyol aquest *item* podria no ésser comú a tothom, ja que la lliure circulació de mercaderies podria facilitar un tipus de cuina sense canvi cultural. D'aquesta manera hi hauria immigrants que no experimentarien canvi en el menjar. Per això usàrem com a *item* d'ancoratge el «tipus de transport», i concretament el tren metropolità de Barcelona, transport que pràcticament tota la nostra mostra usava cada dia.

Amb la mostra usada hem tractat d'introduir d'una manera equilibrada totes les variables que hem suposat com a font de variabilitat del xoc cultural (edat, estat civil, temps d'immigració, etc.) a fi d'obtenir un perfil del xoc independent de les dites variables, tot suposant que es contraresten mútuament. A més, l'escala fou

* Departament de Psicologia Mèdica. Facultat de Medicina. Universitat Autònoma de Barcelona.

** Universitat de Oriente. Veneçuela.

administrada per un de nosaltres que és de ciutadania i parla veneçolanes, per tal d'evitar qualsevol rebuig o prejudici polític i/o social.

MATERIAL I MÈTODES

Subjectes, 47 homes i 53 dones, les variables dels quals són a la taula II. El retrat model d'aquestes persones és: andalusos, castellanoparlants, immigrants per motius econòmics, amb estudis primaris, que emigraren després de fer els 21 anys, que fan una feina que no requereix estudis mitjans ni superiors, i que fa 12 anys que viuen a Catalunya.

Material, El CRRQ de Spradley i Phillips (1972) de 33 ítems:

1. El tipus de transport.
2. Tipus i costums en els vestits que hom porta.
3. Puntualitat de la majoria de la gent.
4. Idees sobre les coses que ofenen o fereixen la gent.
5. La llengua que hom parla.
6. L'ambició de la gent.
7. La neteja personal de la majoria de la gent.
8. El ritme general de vida.
9. El grau d'intimitat o reserva de la majoria de la gent.
10. La pròpia situació econòmica o el seu estat financer en relació amb el medi.
11. El tipus d'activitats recreatives i diversions en el lleure.
12. Com tracten els pares als fills.
13. El sentit d'unitat entre els membres d'una família i d'obligació sentida per ells o cap a ells.
14. La quantitat de contacte corporal en les relacions socials del tipus tocar-se, estar a prop (besades, abraçades).
15. Els temes que no han d'ésser tractats en una conversa normal o temes tabú.
16. El nombre de gent de la seva mateixa raça o regió de procedència, paisans.
17. El grau d'amistat i intimitat entre dones i homes fadrins.
18. La llibertat i independència que les dones semblen tenir o fruir.
19. Els costums en el dormir, la quantitat d'hores, a quines hores del dia i amb quins preparatius.
20. El nivell mitjà de vida.
21. Idees sobre l'amistat: la forma com la gent sent i actua cap als amics.
22. Idees sobre la religió i quantitat de gent que comparteix la seva fe religiosa.
23. La formalitat o informalitat de la gent. La urbanitat.
24. Les seves pròpies oportunitats per a establir contactes socials.
25. El grau amb què les seves bones intencions són mal interpretades pels altres.
26. La quantitat de gent que viu a la comunitat o densitat demogràfica.
27. Idees sobre el que és divertit: tipus de sentit de l'humor de la gent.
28. Idees sobre el que és trist: tipus de sentiments de tristesa de la gent.

29. Quanta amistat i hospitalitat mostra la gent.
30. Com es mostra de reservada la gent en les seves relacions amb els altres.
31. Costums relacionats amb el menjar: quantitat, formes de menjar i hores i temps emprat.
32. El tipus de menjar que hom menja.
33. La forma amb què la gent es preocupa de les seves pertinences.

Procediment:

Cada subjecte fou entrevistat separatament i individualment sempre pel mateix recercador. Ultra la recollida de dades personals i sociològiques, el recercador administrà el CRRQ com una escala psicofísica, mitjançant l'estimació de magnituds respecte a l'ítem «tipus de transport» usat com a punt d'ancoratge, al qual li fou assignat un valor arbitrari de «500».

El recercador demanava al subjecte que considerés l'esforç, en intensitat i temps, que havia esmerçat per aprendre a usar la xarxa del metro de Barcelona igual que qualsevol adult nadiu. A continuació li demanava que comparés aquest esforç amb el que li costà o li costaria vestir-se, menjar, etc., com qualsevol català. A cada comparació el recercador repetia: «*esta diferencia, ¿precisaría más o menos, o igual esfuerzo que el que puso para acostumbrarse a usar el metro?*». Si l'esforç

Taula I. Mitjanes geomètriques i aritmètiques dels ítems del CRRQ, ordenades per rangs.

Ítem	Mitjana		Mitjana	
	Rang geomètrica	Rang aritmètica	Rang geomètrica	Rang aritmètica
Llengua	1	1.152	1	1.430
Densitat demogràfica	2	611	4	921
Intimitat de la gent	3	585	3	938
Ritme general	4	580	2	942
Amistat i hospitalitat	5	537	6	840
Tipus de transport	6	500	26	500
Ambició de la gent	7	484	9	776
Reserva de la gent	8	460	5	870
Situació econòmica	9	415	8	783
Contactes socials	10	399	10	762
Nivell de vida	11	381	14	698
Nombre de paisans	12	368	7	784
Sentit de l'humor	13	365	15	691
Amistat entre dones i homes	14	360	13	701
Coses que ofenen	15	343	11	758
Llibertat de les dones	16	339	18	667
Puntualitat	17	311	20	634
Idees sobre l'amistat	18	286	16	684
Sentiments de tristesa	19	252	25	529
Preocupació per les pertinences	20	230	12	732
Lleure	21	220	22	599
Sentit de família	22	213	24	560
Contacte corporal	23	199	28	470
Temes tabú	24	191	23	562
Costums amb el menjar	25	191	17	682
Intencions mal interpretades	26	143	27	482
Tipus de menjar	27	129	19	662
Formalitat	28	119	30	351
Costums en el dormir	29	105	21	606
Tracte als fills	30	101	29	424
La neteja personal	31	71	31	338
Vestits	32	47	33	267
Religió	33	35	32	327

era igual, es valorava «500» si representava el doble, «1000», si era la meitat «250», etc.

Les entrevistes foren fetes a cases regionals, associacions de veïns, a llocs de treball a l'hora de l'esmorzar i a una consulta pediàtrica ambulatoria.

RESULTATS

—La taula I mostra el rang, i les mitjanes geomètrica i aritmètica de tots els *items*.

—La taula II mostra les comparacions dicotòmiques en l'ordenació dels *items* de les característiques de la mostra. No existint discrepàncies en l'ordenació, aquests resultats mostren un perfil únic i semblant de xoc cultural per a totes les categories d'immigrants estudiats.

Taula II: Característiques de la mostra emprada amb els coeficients de rang de Spearman entre les subdivisions categòriques de la mostra.

Categoria	Percentatge	Correlació
Masclcs	47%	0'816*
Femelles	53%	
Casats	81%	0'705*
No casats	16%	
Majors de 40 anys	42%	0'831*
Menors de 40 anys	58%	
Viuen a la ciutat	55%	0'768*
Viuen als afores	45%	
Estudis mitjans o superiors	18%	0'828*
No estudis mitjans o superiors	82%	
Immigració per motius econòmics	75%	0'821*
Immigració per altres motius	25%	
Immigració fa més de 10 anys	61%	0'857*
Immigració fa menys de 10 anys	36%	
Immigració amb menys de 21 anys	34%	0'849*
Immigració amb més de 21 anys	66%	
Provenen del sud de la Península	67%	0'720*
Provenen del nord de la Península	26%	
Tornarien a la seva terra	50%	0'720*
No tornarien a la seva terra	50%	

*P 0'001

DISCUSSIÓ

Tot sembla indicar que la decisió d'usar l'*item* «tipus de transport» en comptes del «tipus de menjar» com a *item* d'ancoratge ha resultat encertada. El «tipus de menjar» ocupa el rang 27 en la nostra mostra mentre que en les mostres de SPRADLEY i PHILLIPS (1972) ocupaven els rangs 3 i 4. Contràriament, el «tipus de transport» que a les mostres de SPRADLEY i PHILLIPS ocupaven els rangs 19 i 21, a la nostra mostra ocupa el rang 6. Això seria explicable per les fortes especificitat i complicació del nostre *item* d'ancoratge, el metro de Barcelona, i per la facilitat d'adquisició de matèries culinàries pròpies del lloc de procedència dins l'àrea metropolitana de Barcelona. En aquest sentit és interessant de remarcar que les persones que valoraren més alt el «tipus de menjar» ($X = 916,6$) foren les dones no casades i treballadores, és a dir, aquelles que presumiblement no es podrien fer el dinar.

D'altra banda, l'*item* «tipus de transport» no diferencia entre els qui viuen a Barcelona i els qui s'estan a les poblacions perifèriques. Així aquest *item* ocupa el rang 7 en els qui viuen a Barcelona i el rang 5 dels qui viuen als «afores». Aquestes dues submostres no es diferenciaren significativament (taula II).

La mitjana de valoració del *items* és de 325,4 (SD = 221). D'ací que els *items* de valor inferior a 104 ($X - SD$) poden ésser considerats com clarament no productors de pressura per xoc cultural.

Aquests són els 5 últims de l'ordenació. Els dos últims, «vestits» també són els últims en les mostres de SPRADLEY i PHILLIPS (1972).

D'altra banda, els *items* superiors a 346 ($X + SD$) constituïrien el fort del xoc cultural: la llengua, la densitat demogràfica, la intimitat de la gent i el ritme general. Cal remarcar que els *items* senars (llengua, intimitat, i fins i tot l'amistat i l'hospitalitat de la gent) serien el component nacional del xoc cultural, mentre que els parells (densitat demogràfica, ritme general i fins i tot tipus de transport) en formarien el component urbà. D'aquesta manera el xoc nacional (2274) implicaria quasi una vegada i mitja el xoc urbà (1691).

Les mostres estudiades per SPRADLEY i PHILLIPS (1972) i la nostra només coincideixen en els primers llocs amb un únic pressurador: la llengua, que ocupa el primer rang en tots els estudis, mostrant en tots els casos un valor que és pràcticament el doble del pressurador que ocupa el segon rang. Abonant aquesta importància, tenim la unanimitat del reconeixement de la llengua com a principal pressurador psicosocial en tant que aquesta és indispensable per a l'establiment de relacions socials (LAMBERT, 1975; BARGER, 1977; BHATNAGAR, 1980; STRUBELL, 1981).

Més específicament, els immigrants a Catalunya senten, quasi unànimament i amb molta força, la necessitat de conèixer el català (SOLÈ, 1981).

En definitiva, sembla que el xoc cultural és un fenomen consistent i universal, igual com les experiències vitals (*life events*) en infants són consistents en diverses cultures (YAMAMOTO i DAVIS, 1982; YAMAMOTO i PHILLIPS, 1981) i el mateix xoc cultural en diverses mostres (SPRADLEY i PHILLIPS, 1972), encara que es presenten matisos diferenciadors segons les cultures. D'altra banda, el xoc cultural constitueix un màxim d'efecte pressura-

dor com a experiència vital, ja que l'efecte màxim d'aquestes augmenta (RASBKin i STRUENING, 1976) amb la presentació sobtada (canvi dràstic de país), la durada (indefinida en la immigració), la impredecibilitat (no esperada) i la novetat (manca d'experiència semblant).

La conclusió principal que es dedueix de tot l'antecedent és que si hom vol evitar o disminuir el xoc cultural als immigrants cal: a) que aquests coneguin abans d'arribar que ací es parla una llengua diferent a la llur, a fi d'evitar la impredecibilitat de l'agent pressurador; b) que aquests aprenguin, com més aviat millor, l'ús passiu i actiu del català, a fi de disminuir la duració de l'agent pressurador; c) que aquests percebin com a positiu l'aprenentatge del català, que ho desitgin, perquè els canvis positius no pressuren o ho fan menys (VINOKUR i SELZER, 1975; SARASON, JOHNSON i SIEGEL, 1978).

RESUM.—Per a mesurar la integració dels immigrants a Catalunya hom pot utilitzar la percepció dels «stressors» que produeixen xoc cultural. El present estudi consisteix en l'aplicació a una mostra d'immigrants procedents de diverses procedències de la Península d'una escala psicofísica d'estimació de magnituds per la mesura del xoc cultural.

Els resultats semblen confirmar l'existència d'uns «stressors» de primer ordre (llengua, densitat demogràfica, ritme general, amistat i hospitalitat) i d'uns altres de segon ordre (vestits, religió) ordenats també en el cap alt i en el cap baix respectivament en d'altres administracions de l'escala.

Aquesta constància transcultural dels «stressors» més productors de xoc cultural permet desenvolupar programes per prevenir el xoc dels immigrants tot millorant la seva integració socio-cultural.

BIBLIOGRAFIA

- American Psychiatric Association. *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*. Second edition. APA. Washington, 1968.
 American Psychiatric Association. *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*. Third edition. APA. Washington, 1980.

- BARGER, W.K. Culture change and psychosocial adjustment. *American Ethnologist*, 1977, 4, 47, 471-495.
 BHATTNAGAR, J.K. Linguistic behaviour and adjustment in French and English schools in Montreal. *International Review of Applied Psychology*, 1980 29, 141-158.
 BOOR, M. Relationship of 1977 state suicide rates to population increases and immigration. *Psychological Reports*, 1981, 49, 856-858.
 BUNGE, M.A. *Scientific Materialism*. Reidel, Berlin, 1982.
 GARCIA SEVILLA, L.; GARAU, A. *Vocabulari de la Psicologia del condicionament i de l'aprenentatge*. Institut d'Estudis Catalans, Barcelona (en premsa).
 LAMBERT, W.E. «Culture and language as factors in learning and education». In: A. Wolfgang (ed.). *Education of immigrant students: issues and answers*. Ontario Institute for studies in education: Toronto, 1975.
 MYERS, J.; LINDENTHAL, L.L.; PEPPER, M. Life events, social integration and psychiatric symptomatology. *Journal of Health and Social Behavior*, 1975, 16, 421-427.
 NG, S.H. Choosing between the rating and ranking procedures for the comparison of values across cultures. *European Journal of Social Psychology*, 1982, 12, 169-171.
 OBERG, K. *Culture shock*. Bobbs-Merrill Company, Indianàpolis, 1954.
 RABKIN, J.G.; STRUENING, E.L. Life events, Stress and Illnes. *Science*, 1976, 194, 1013-1020.
 RENDUELES, C.; FRANCO, J.M.; Bonflées delirantes en inmigrantes andaluzes a Cataluña. *Revista de Psiquiatría i Psicologia Médica de Europa y América Latina*, 1976, 12, 369-374.
 SARASON, J.G.; JOHNSON, J.M., SIEGEL, J.M. Assessing the impact of the life experiences survey. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1978, 46, 932-946.
 SELYE, H. *The physiology and pathology of exposure to stress*. Acta. Montreal, 1950.
 SOLÀ, C., *La integración sociocultural de los inmigrantes en Cataluña*. Centro de Investigaciones Sociológicas. Madrid, 1981.
 SPRADLEY, J.P.; PHILLIPS, M. Culture and stress: a quantitative analysis. *American anthropologist*, 1972, 74, 518-529.
 STEVENS, S.S.; A METRIC FOR THE SOCIAL CONSENSUS. *Science*, 1966, 151, 530-540.
 STRUBELL I TRUETA, M.; *Llengua i població a Catalunya*. Edicions la Magrana. Barcelona 1981.
 TOKER, E.; Mental illness in the white and bantu populations of the Republic of South Africa. *American Journal of Psychiatry*, 1966, 123, 55-65.
 VINOKUR, A.; SELZER, M.L.: Desirable versus undesirable life events: their relationship to stress and mental distress. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1975, 32, 329-337.
 World Health Organization. *Mental Disorders: glossary and guide to their classification in accordance with the ninth revision of the International Classification of Disorders*. WHO. Ginebra, 1978.
 YAMAMOTO, K.; PHILLIPS, J.A.; Filipino Children's Ratings of the stressfulness of Experiences. *Journal of Early Adolescence*, 1981, 1, 4, 397-406.
 YAMAMOTO, K.; DAVIS, O.L. VIEWS OF JAPANESE AND AMERICAN CHILDREN CONCERNING STRESSFUL EXPERIENCES. *The Journal of Social Psychology*, 1982, 116, 163-171.

Ann. Med. (Barc.), 1984, 70: 108-111.